YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№3

ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

2026

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 2026-yil, mart.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:
Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI IQTISODIYOTDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINING IQTISODIY XAVFSIZLIGIGA TA'SIR ETUVCHI TIZIMLASHTIRILGAN TAHDIDLAR....................40
Qodirov Tuyg'un Uzoqovich, Nabiyev Bexzod Shavkatovich

SANOAT TARMOQLARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSIYA VA TEXNOLOGIK MODERNIZATSIYANING O'RNI 44
Boboqulov Sanjar Bahromqulovich

YASHIRIN IQTISODIYOTNI BAHOLASHNING USLUBIYOTI VA UNING SOLIQ TIZIMIDA QO'LLANILISHI 49
To'xtabayev Oybek Odilovich

YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH BO'YICHA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR....................56
Ismailov Bobir Salomovich

TIJORAT BANKLARI INVESTITSIYA FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY JIHATLARI 62
Yangiboyev F.B.

MINTAQAVIY IQTISODIY SALOHIYATDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH....................68
Turayev Og'abek Kaxramonovich

XORIJIY MAMLAKATLARDA TO'QIMACHILIK KLASTERLARINI RIVOJLANTIRISH TAJRIBASI....................75
Yusupova Feruza Yo'ldoshevna

BANK XIZMATLARI SIFATINI BOSHQARISHNING INTEGRATSION VA ADAPTIV MODELI....................83
Ibroximov Ilxomjon Shavkatjon o'g'li

QURILISH TASHKILOTLARI FAOLIYATINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI EKONOMETRIK MODELLAR ASOSIDA BAHOLASH 89
Qidirniyazov Ajiniyaz Sherniyazovich

ICHKI NAZORAT VA KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDAGI XAVFLARNI BOSHQARISH 94
Islamova Nargiza Mirzaxidovna

TURIZMNING MINTAQADA IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA'SIRI 104
Rasulova Muxabbat Teshabayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li

O'ZBEKISTONDA INVESTITSIYALARNI JALB QILISH ORQALI INVESTITSION JOZIBADORLIKNI OSHIRISHNING HOZIRGI KUNDAGI HOLATI TAHLILI 111
Begamov S.X.

RETHINKING JOB CREATION: ONTOLOGICAL AND EPISTEMOLOGICAL FOUNDATIONS OF MACROECONOMIC EMPLOYMENT ANALYSIS....................116
Zakhidov Azizbek Rustamovich

HUDUDIY TURIZM KLASTERLARINI SHAKLLANTIRISH VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH....................125
Ro'zimova Xusnora Mirzobek qizi

SUG'URTACHILIK VA O'ZBEKISTONDA SUG'URTA SEKTORINING HOLATI....................129
O'runboyeva Sotima Alisher qizi

GO'SHT VA GO'SHT MAHSULOTLARINI SANOAT USULIDA QAYTA ISHLASHDA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBALARI....................134
Xaydarova Sitora Suranbay qizi

KORXONALAR QIYMATINI BAHOLASH VA BOZOR BAHOSINI SHAKLLANTIRISH METODOLOGIYASI....................139
Abduraxmanov Sherzodbek Ravshanovich

YASHIL IQTISODIYOT: EKOLOGIK BARQARORLIK VA IQTISODIY SAMARADORLIK UYG'UNLIGI....................145
Jamaldinova Asalxon Saliyevna

2025-YILDA O'ZBEKISTON UCHUN ENG YAXSHI 10 TA TRANSPORT TEXNOLOGIYALARI VA INNOVATSIYALARI 151
Mamasaliyeva Mukaddas Ibadullayevna, Beketov Timur Kazakbayevich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MAHSULOT TANNARXINI ANIQLASHNING INTEGRATSIYALASHGAN YONDASHUVLARI: AN'ANAVIY VA ZAMONAVIY TIZIMLAR QIYOSIY TAHLILI 155
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich

ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ: ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ 163
Хайдарова Ёркиной Аскар кизи

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INNOVATSION TADBIRKORLIKNI QO'LLAB-QUVVATLASHNING FISKAL VA INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARI 170
Mamatova Nodira Mirzavaliyevna

ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА И УСТОЙЧИВЫЕ ИНВЕСТИЦИИ: ФОРМИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ МОДЕЛИ ПЕРЕХОДА ТЕПЛИЧНЫХ ХОЗЯЙСТВ ТАШКЕНТСКОЙ АГЛОМЕРАЦИИ НА СОЛНЕЧНЫЕ СИСТЕМЫ ЭНЕРГОСНАБЖЕНИЯ 178
Срожиддинова Зарина Хайриддиновна, Абдувалиева Зилола Абдуллаевна

MAMLAKATIMIZDA QISHLOQ HUDUDLARIDA XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI 186
Yuldashova Nilufar Ziyabayevna

RIVOJLANISHDA RAQOBAT EMAS, BALKI HAMKORLIKNING USTUVORLIGI: NAZARIY VA AMALIY TAHLIL 190
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich

IJTIMOIY HIMOYA QAMROVINI KENGAYTIRISH MEXANIZMLARI VA "QAMRAB OLINMAGAN O'RTA QATLAM" MUAMMOSI 196
Bafoev Farrux Jo'raqulovich

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA EKOLOGIK BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISH 202
Shanazarova Gulyoraxon Baxtiyarovna

O'ZBEKISTON STARTAP EKOTIZIMIDA INVESTITSIYA JALB QILISH JARAYONINING INSTITUTSIONAL MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH MEXANIZMLARI 208
Xoliqova Xurshidaxon Xayotjon qizi

INNOVATSION IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH SHAROITIDA STARTAP EKOTIZIMINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY JIHATLARI 214
Usmanov Gafurjon Shavkatovich

QURILISHDA ISHLAB CHIQARISH VA SIFATNI BOSHQARISH TIZIMLARINING RIVOJLANISHI 220
Buriyev Xakim Toshimovich, Usmanov Ilxom Achilovich

O'ZBEKISTONDA INVESTITSION MUHITNI TAKOMILLASHTIRISHNING STRATEGIYALARI 225
Xolov Sherali Axrorboyevich

2010–2024-YILLARDA O'ZBEKISTONDA TO'QIMACHILIKNI INVESTITSIYALASHNING EKONOMETRIK TAHLILI 229
Ashurov Shuhratbek Qudrat o'g'li

TIJORAT BANKLARI MOLIYAVIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING ZAMONAVIY USULLARI 233
Sherbekova Kamola Norbekovna

AHOLI MOLIYAVIY SAVODXONLIGI DARAJASI VA UNI BAHOLASHNING ILMIY-USLUBIY ASOSLARI 243
Abduvoxidov Akmal Abdulazizovich

MARKAZIY BANK KURS SIYOSATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI 249
Saydullayev Nodirbek Narzullaevich

O'ZBEKISTON MINTAQALARIDA BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISH SALOHIYATI VA MUAMMOLARI 258
Raupov Shuxrat Soyibovich

ЭКОТУРИЗМ В УЗБЕКИСТАНЕ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ 264
Абидова Дилфуза Игамбердиевна, Рахматуллаева Зулайхо Хасан кизи

DIGITAL ECONOMY AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE: BUSINESS CHANGE IN THE REGIONS 270
Abdullayev Muzaffar Abdujabbarovich

QISHLOQ XO'JALIK MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLASHDA IOT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH........273
Mirzaev Dilshod Artikovich

ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ СТАРТАП-ПРОЕКТОВ В ВУЗАХ УЗБЕКИСТАНА........279
Касимова Наргиза Сабитджановна

YASHIL IQTISODIYOTNING NAZARIY ASOSLARI VA UNGA ILMIY YONDASHUVLAR........284
Ismoyilova Mahliyo Oybek qizi

BOSHQARUVDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR (OLIY TA'LIM MISOLIDA)........289
Karieyva Gulnora Abdullayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li

TIJORAT BANKLARIDA KORPORATIV MIJOZLARGA XIZMAT KO'RSATISHNING AMALDAGI HOLATI VA ASOSIY TENDENSIYALARI........295
Qurbonov Odilbek Ro'zmatovich

O'ZBEKISTONDA SPORT FEDERATSIYALARI VA ASSOTSIATSIYALARINI SAMARALI BOSHQARISH TIZIMINI MODERNIZATSIYA QILISH YO'LLARI........302
Umed Farmonkulovich Radjabov

XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA QARATILGAN IQTISODIY MEXANIZMNI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA ULARNING AMALIY AHAMIYATI........307
Mullayeva Mexrangiz Axtam qizi

KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI (NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA)........313
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Muradova Nazira Raximjanovna

RAQAMLI MARKETING VA ONLAYN PLATFORMALAR ORQALI EKOTURISTIK MAJMUALARNI OMMALASHTIRISH TRENDI........318
Xolmatova Parvina Asliddin qizi

O'ZBEKISTONDA SOLIQ MA'MURCHILIGI STRATEGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI VA ULARNI YECHIMLAR........323
Normurzayev Umid Xolmurzayevich

РАЗВИТИЕ ДИСТАНЦИОННОГО БАНКОВСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В ХОРЕЗМСКОЙ ОБЛАСТИ НА ОСНОВЕ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА КАК ФАКТОР РЕГИОНАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА........327
Бахтиёров Худайберган Хамдам угли

MAHALLIY BUDJETLARDA TRANSFERTLARGA QARAMLIK DARAJASINI BAHOLASH (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)........335
Xudoyqulov Hamidjon Abdullayevich

QORAQALPOG'ISTON QISHLOQ XO'JALIGIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISHNI BOSHQARISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI........342
Tajibaev Berdax Asqarbay ulı

XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA INNOVATSION JARAYONLARNI JADALLASHTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH........347
Ashurova Maftuna Ortiq qizi

STRATEGIC DIRECTIONS FOR INCREASING CAPITAL EFFICIENCY OF COMMERCIAL BANKS: DIGITALIZATION AND RISK MANAGEMENT INTEGRATION........352
Sadullaeva Mokhinur Aziz kizi

TECHNOLOGY MANAGEMENT AND SME INTERNATIONALIZATION: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW........358
Abduxafizova Madinabonu Mirabbos qizi

TA'LIM SIFATINI BAHOLASH MEZONLARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI........363
Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich

SMART UNIVERSITET KONSEPSIYASI ASOSIDA REYTING VA RAQOBATBARDOSHLIKNI INTEGRAL BOSHQARISH........371
Xudoyqulov Husen Ahadovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

BUXGALTERIYA HISOBINING MILLIY VA XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA MOLIYAVIY HISOBOT 1-SHAKLINING QIYOSIY TAHLILI 379
Shodiyev Murodjon Bakirovich

SUG'URTA BOZORINING RAQAMLI RIVOJLANISHIDA NAZARIY QARASHLAR 384
G'oziyeva Aziza Abdusalomovna

MINTAQAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA INNOVATSION LOYIHALAR SAMARADORLIGINI BAHOLASH USULLARI 389
Xamrayev Quvvat Iskandarovich

MAHALLIY BUDJETLAR DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHNING IQTISODIY AHAMIYATI 397
P.SH.Usmonov

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДОВ ИНВЕСТИЦИОННОГО АНАЛИЗА ДЛЯ ОЦЕНКИ ДОХОДНОСТИ АКЦИЙ УЗБЕКСКИХ ЭМИТЕНТОВ 401
Ирмухамедова Муслима Дилшодовна

KORXONA VA TASHKILOTLARDA INSON KAPITALIDAN SAMARALI FOYDALANISHDA KORPORATIV MADANIYAT, AXLOQIY-RUHIY VA MA'NAVIY MUHITNING O'RNI 407
Suyunov Dilmurod Xolmurodovich, Qodirov Tuyg'un Uzoqovich

ELEKTRON PULLARNING MOHIYATI VA ULARNING MILLIY TO'LOV TIZIMIDAGI ROLI 416
Toshniyozov Sherali Kamoliddinovich

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA UY XO'JALIKLARINING TADBIRKORLIK FAOLIYATINI KENGAYTIRISH. 423
Eshbaeva Shahnoza Faxriddinovna

APPLICATION OF EXTREME MODELS IN ASSESSING THE ECONOMIC POTENTIAL OF AN ENTERPRISE 428
Musayeva Shoira Azimovna

SOLIQ MA'MURCHILIGIDA XORIJIY TAJRIBA HAMDA UNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH SAMARADORLIGI 435
Bozorova Ozoda Raximovna

DAVLAT FUQAROLIK XIZMATI IMIJINI OSHIRISHDAGI MUAMMOLARNI HAL ETISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI: QIYOSIY TAHLIL 439
Bekmurodov Navruz Ergashevich

TA'LIM XIZMATLARI SOHASIDA YARATILGAN YALPI QO'SHILGAN QIYMAT DINAMIKASI VA UNI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH 449
O'rinov Komiljon Kozimovich

BARQAROR RIVOJLANISHNI TA'MINLASHNING MINTAQAVIY OMILLARI 453
Salomat Norova

QURILISH MATERIALLARI BOZORI VA UNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI 459
Usubjonov Zaxriddin Vasliddin o'g'li

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA EKSPORT OPERATSIYALARINI SUG'URTA QILISHNI RIVOJLANTIRISH 465
Xalikov R. B.

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA EKSPORT OPERATSIYALARINI SUG‘URTA QILISHNI RIVOJLANTIRISH

Xalikov R. B.
“O‘zbekinvest” eksport-import sug‘urta kompaniyasi AJ,
Bosh direktorning birinchi o‘rinbosari
Email: rustam.khalikov@uzbekinvest.uz

Annotatsiya. Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida eksport operatsiyalarini sug‘urta qilish tizimini rivojlantirish, eksportni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari hamda ushbu sohada amalga oshirilayotgan institutsional va normativ-huquqiy islohotlar tahlil qilinadi. Tadqiqotda eksport kreditlarini sug‘urta qilish tizimining milliy iqtisodiyot uchun ahamiyati, eksport operatsiyalarida yuzaga keladigan siyosiy va tijorat risklari hamda ularni sug‘urta mexanizmlari orqali kamaytirish masalalari ko‘rib chiqilgan. Tahlil “O‘zbekinvest” eksport-import sug‘urta kompaniyasi AJ faoliyati misolida olib borilib, 2018–2025-yillar oralig‘idagi statistik ma’lumotlar asosida eksport sug‘urtasi tizimining samaradorligi baholangan. Shuningdek, Markaziy Osiyo davlatlari bilan qiyosiy tahlil asosida O‘zbekiston eksport sug‘urtasi tizimining mintaqaviy o‘rni aniqlangan.

Kalit so‘zlar: eksport sug‘urtasi, eksport kreditlari, siyosiy risklar, tijorat risklari, eksportni rag‘batlantirish, eksport kredit agentliklari, tashqi savdo, eksportni moliyalashtirish.

Abstract. This article analyzes the development of the export insurance system in the Republic of Uzbekistan, the mechanisms of state support for exports, and the institutional and regulatory reforms implemented in this sphere. The study examines the importance of export credit insurance for the national economy, as well as the role of insurance mechanisms in reducing political and commercial risks arising in export operations. The analysis is conducted using the example of the activities of the joint-stock company “Uzbekinvest” Export-Import Insurance Company and is based on statistical data for 2018–2025, which allowed an assessment of the effectiveness of the export insurance system. In addition, a comparative analysis with Central Asian countries was carried out to determine the regional position of Uzbekistan’s export insurance system.

Key words: export insurance, export credits, political risks, commercial risks, export promotion, export credit agencies, foreign trade, export financing.

Аннотация. В данной статье анализируются вопросы развития системы страхования экспортных операций в Республике Узбекистан, механизмы государственной поддержки экспорта, а также институциональные и нормативно-правовые реформы, реализуемые в данной сфере. В исследовании рассматривается значение системы страхования экспортных кредитов для национальной экономики, а также вопросы снижения политических и коммерческих рисков, возникающих при экспортных операциях, посредством страховых механизмов. Анализ проведён на примере деятельности АО «Узбекинвест» экспортно-импортной страховой компании на основе статистических данных за 2018–2025 годы, что позволило оценить эффективность системы экспортного страхования. Кроме того, на основе сравнительного анализа со странами Центральной Азии определено региональное положение системы экспортного страхования Узбекистана.

Ключевые слова: экспортное страхование, экспортные кредиты, политические риски, коммерческие риски, стимулирование экспорта, экспортно-кредитные агентства, внешняя торговля, финансирование экспорта.

KIRISH

Globallashuv jarayonlari jadallashib borayotgan zamonaviy iqtisodiy sharoitda mamlakatlarning xalqaro savdo tizimidagi faolligi iqtisodiy o‘sishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi uchun ham tashqi savdo faoliyatining rivojlanishi milliy iqtisodiyotning tarkibiy modernizatsiyasi, ishlab chiqarishning diversifikatsiyasi hamda xalqaro ishlab chiqarish zanjirlariga integratsiyalashuv jarayonlarida muhim rol o‘ynaydi.

So'nggi yillarda mamlakat eksport salohiyatini oshirish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Eksport operatsiyalarini kengaytirish nafaqat valyuta tushumlarini ko'paytirish, balki milliy ishlab chiqaruvchilarning global bozorlarda raqobatbardoshligini oshirish imkonini ham beradi.

Shu bilan birga, xalqaro savdo operatsiyalarining kengayishi eksport qiluvchi korxonalar faoliyatida turli xil tavakkalchiliklarning yuzaga kelishiga sabab bo'ladi. Ayniqsa, to'lovni kechiktirish sharti bilan amalga oshiriladigan eksport operatsiyalarida kontragent tomonidan to'lov majburiyatlarining bajarilmasligi xavfi yuqori bo'ladi. Bunday risklarni kamaytirishning eng samarali mexanizmlaridan biri eksport operatsiyalarini sug'urta qilish tizimi hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Eksport kreditlarini sug'urta qilish va eksportni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari xalqaro iqtisodiyotda keng o'rganilgan masalalardan biridir. Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki hamda boshqa xalqaro moliyaviy institutlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda eksport sug'urtasi eksportni rag'batlantirishning muhim moliyaviy instrumenti sifatida e'tirof etiladi [8].

Xalqaro amaliyotda eksport kredit agentliklari (ECA) eksport risklarini sug'urta qilish orqali eksport qiluvchilarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Masalan, Yaponiyaning NEXI, Koreyaning K-Sure, Xitoyning Sinosure hamda Buyuk Britaniyaning UK Export Finance kabi agentliklari eksport kreditlarini sug'urta qilish orqali milliy eksportni qo'llab-quvvatlash tizimining muhim elementlari hisoblanadi.

Markaziy Osiyo mamlakatlarida ham eksport operatsiyalarini sug'urta qilish tizimlari bosqichma-bosqich rivojlanib bormoqda. Biroq mintaqa davlatlari o'rtasida eksport sug'urtasi qamrovi darajasi hamda institutsional infratuzilmaning rivojlanish darajasi sezilarli darajada farq qiladi [9].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda iqtisodiy-statistik tahlil, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv hamda iqtisodiy dinamikani baholash usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning empirik bazasini O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi ma'lumotlari, "O'zbekinvest" eksport-import sug'urta kompaniyasi AJning rasmiy hisobotlari hamda xalqaro moliyaviy tashkilotlar tomonidan e'lon qilingan statistik ma'lumotlar tashkil etadi.

Eksport operatsiyalarini sug'urta qilish tizimining samaradorligini baholashda eksport hajmlari dinamikasi hamda sug'urta qoplamasi ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilindi. Shuningdek, Markaziy Osiyo davlatlari bilan qiyosiy tahlil o'tkazilib, O'zbekiston eksport sug'urtasi tizimining mintaqaviy rivojlanish darajasi aniqlab olindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston Respublikasining xalqaro iqtisodiy hamkorligi faollashib borayotgan bir sharoitda xorijiy davlatlar bilan tovar va xizmatlarning tashqi savdosi barqaror iqtisodiy o'sish, iqtisodiyotni tarkibiy o'zgartirish, mamlakatning jahon ishlab chiqarish va logistika zanjirlariga integratsiyalashuvining asosiy omili hisoblanadi. Hozirgi vaqtda eksportni rivojlantirishga nafaqat valyuta tushumlari manbai, balki milliy real sektorning raqobatbardoshligini oshirish, korxonalar o'rtasida innovatsion faollikni rag'batlantirish, xalqaro ixtisoslashuvni chuqurlashtirishning strategik vositasi sifatida ham qaralmoqda.

Milliy va xalqaro tahliliy idoralarning ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekiston eksport operatsiyalarining salmoqli qismi, ya'ni umumiy hajmning taxminan 28–32 foizi tovar va xizmatlar uchun to'lovlarni kechiktirish shartlari asosida amalga oshiriladi. Ushbu mexanizmning keng qo'llanilishi xalqaro savdo standartlariga mos keladigan eksport shartnomalarida yanada moslashuvchan moliyaviy shartlar tendensiyasini aks ettiradi. To'lovni kechiktirish import qiluvchilarga aylanma mablag'larni optimallashtirish imkonini beradi, eksportchilar esa mijozlar bazasini kengaytiradi va tashqi bozorlarda, jumladan, tijorat va siyosiy risklar ortib borayotgan bozorlarda ishtirokini oshiradi.

Savdo yoki tijorat kreditlarini taqdim etish amaliyotini kengaytirish mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun muhim raqobat ustunligi hisoblanadi. Bu xorijiy kontragentlar uchun yanada qulay shart-sharoit yaratish orqali o'zbek mahsulotlarining jozibadorligini oshirishga xizmat qilmoqda, bu esa, o'z navbatida, tashqi savdo oqimining oshishiga olib keladi va O'zbekistonning jahon iqtisodiyotidagi mavqeini mustahkamlaydi. Bundan tashqari, to'lov muddati kechiktirilgan eksport yetkazib berish ulushini oshirish eksport xatarlarini sug'urtalashning institutsional mexanizmlarini ishlab chiqishni taqozo etadi, bu esa to'lanmaslik ehtimolini kamaytiradi, eksport qiluvchi kompaniyalarning moliyaviy barqarorligini oshiradi va uzoq muddatli xalqaro hamkorlik uchun prognoz qilinadigan shart-sharoitlarni yaratadi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda eksport operatsiyalarini shartnoma bo'yicha to'lanmaslik risklari, jumladan, siyosiy va tijorat tahdidlaridan sug'urtalash mexanizmlari jadal rivojlanmoqda. Sababi, to'lov muddati

kechiktirilgan eksport tashqi bozorlarni rivojlantirish uchun yangi imkoniyatlar ochmoqda. Sug'urta xalqaro maydonga birinchi marta chiqayotgan kompaniyalar (shu jumladan, kichik va o'rta biznes uchun) hamkorlarni, import qiluvchi mamlakatlardagi savdoning o'ziga xos xususiyatlarini chuqur bilmay turib, to'g'ridan-to'g'ri tijorat munosabatlarini o'rnatishda, xaridorlarning kredit shartlari bo'yicha shartnomalar tuzishda muhim ahamiyatga ega.

O'zbekistonda eksport sug'urtasini amalga oshirish bo'yicha me'yoriy-huquqiy baza 1998-yilda Respublika hukumati tomonidan "Kapital, tovar va xizmatlar eksport qiluvchilarni sug'urta qoplamasi bilan ta'minlash tartibi" tasdiqlanganidan keyin rivojlana boshladi. Ushbu hujjat eksport qiluvchi rezidentlar va tijorat banklari uchun O'zbekistonda ishlab chiqarilgan mahsulotlarni eksport qilish bilan bog'liq operatsiyalar (shu jumladan, lizing operatsiyalari) uchun faqat sug'urta qoplamasini ta'minladi.

Sug'urtalash tartib-taomillari asosan xalqaro standartlarga moslashtirildi va eksport kontraktlari, shuningdek, bunday shartnomalarni moliyalashtiruvchi bank kreditlari bo'yicha sug'urta qoplamalarini ta'minlashni qamrab oladi. Sug'urta mukofotlarini to'lash va zararni qoplash jihatlari tartibga solinadi. Shartnomalar bo'yicha sug'urta qoplamasi yetkazib beruvchining krediti (sug'urtalovchi va benefitsiar eksportyor yoki bank bo'lgan eksportyordan xaridorga to'lovni kechiktirish) yoki xaridorning krediti (bankdan xaridorga kredit yoki sug'urtalovchi bank bo'lsa, uni qayta moliyalash) shaklida bo'lishi mumkin.

Sug'urta shartnomalarida ikki asosiy guruhdagi tavakkalchiliklardan (risklardan) himoya qilish ko'zda tutilgan:

• siyosiy risklar — import qiluvchi mamlakatdagi majburiyatlarning bajarilishiga to'sqinlik qiluvchi siyosiy va makroiqtisodiy muhitning beqarorlashuvi bilan bog'liq holatlar: urush (e'lon qilingan yoki e'lon qilinmagan), fuqarolik tartibsizliklari, inqiloblar, terrorchilik aktlari, sabotaj, qo'zg'olonlar, isyonlar, qurolli to'ntarishlar, g'alayonlar; embargo, import/eksport yoki to'lovlarga nisbatan qonunchilikdagi cheklovlar (shu jumladan, BMT qarorlari); import qiluvchi hukumatning kamsituvchi (diskriminatsion) choralari; valyuta cheklovlari tufayli transfertlar kechikishi, mahalliy valyutada depozit mavjud bo'lgan holda tashqi qarzga moratoriy joriy etilishi;

• tijorat risklari — hamkorning moliyaviy nochorligi bilan bog'liq holatlar: xaridorning bankrotligi yoki to'lov qobiliyatsizligi (import qiluvchi mamlakat qonunchiligiga muvofiq); kutish davridan keyin tovar krediti bo'yicha to'lovlarning kechiktirilishi.

Sug'urta tovoni to'lash muddatlari tabaqalashtirilgan: urushlar, inqiloblar, tartibsizliklar uchun (isbotlangan taqdirda) — 300 kun; hukumat cheklovlari, konvertatsiya muammolari yoki uzoq muddatli to'lovsizlik holatlari uchun — 180 kun; bankrotlik holatlari uchun — 30 kun.

Kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash uchun quyidagi imtiyozlar joriy etildi: chet el yoki milliy valyutada chegirmasiz qoplash; 60 kun ichida kompensatsiya (bankrotlik uchun 30 kun). Garchi sug'urta majburiy bo'lmasa-da, u ba'zi mamlakatlardagi majburiy sug'urtaga o'xshab, amalda kafolatlangan davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmi sifatida faoliyat ko'rsatdi. Eksportchilar akkreditivlar, bank kafolatlari yoki sug'urta polislari o'rtasidagi tanlovni saqlab qolishdi.

2017-yilda eksport hajmini oshirish va tashqi savdoni liberallashtirish chora-tadbirlari doirasida oldindan to'lov, akkreditiv, kafolat yoki polissiz eksport qilishga ruxsat berildi. Bu eksport kreditlarini sug'urta qilishga bo'lgan talabning vaqtincha pasayishiga olib keldi. Shunga qaramay, import qiluvchilar tomonidan to'lovlar kechikishining ortishi ixtiyoriy sug'urtaning dolzarbligini yanada kuchaytirdi.

2018-yilda eksport hajmini tubdan oshirish, uning nomenklaturasi va valyuta tushumlarini diversifikatsiya qilish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi (ISSV) muvofiqligida eksportni qo'llab-quvvatlash milliy tizimi yaratildi. Mazkur tizim tarkibiga ISSV huzuridagi Eksportni rag'batlantirish agentligi kiritildi, "O'zbekinvest" EISK AJ zimmasiga esa eksport kreditlari va operatsiyalarini sug'urta qilish vazifasi yuklatildi. Xorijiy tajribani hisobga olgan holda, eksportoldi va eksportni moliyalashtirish hamda risklarni sug'urta qilishni joriy etish asosiy vazifa etib belgilandi.

"O'zbekinvest" EISK AJ faoliyat geografiyasini kengaytirdi: dunyoning 29 mamlakatida (Rossiya, Xitoy, Hindiston, Turkiya, Qozog'iston, Ispaniya, Germaniya, Buyuk Britaniya, Kanada, Singapur va boshqalar) sug'urta shartnomalari imzolandi. EKSAR (Rossiya), NEXI (Yaponiya), Sinosure (Xitoy), K-Sure (Koreya), UK Export Finance (Buyuk Britaniya), Coface (Fransiya), SACE (Italiya), ICIEC va Etihad Credit Insurance (BAA) kabi 60 ga yaqin eksport-kredit agentliklari bilan bitimlar imzolandi.

2019-yilda eksportni rag'batlantirish va importerlarning to'lov qobiliyatini kafolatlash maqsadida sug'urta bozori isloh qilindi: yuklarni parallel sug'urtalashni qoplash tartibi soddalashtirildi; global kompleks sug'urta dasturlari (mulk, biznesni to'xtatish, logistika, eksport krediti va javobgarlik) ishlab chiqildi; sug'urta xarajatlarini qoplash, shu jumladan, qishloq xo'jaligi eksportchilari uchun ham taklif qilindi.

2020-yilda "Kapital, tovarlar va xizmatlar (ishlar) eksportini, shuningdek, eksportni qo'llab-quvvatlash bilan bog'liq faoliyatni sug'urta qilish tartibi to'g'risidagi nizom" tasdiqlandi. Ushbu hujjat shartnomalar tuzish, valyuta turi, da'volar, rad etishlar va zararlarni qoplash tartibini tartibga solish orqali davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimida sug'urtaning rolini oshiradi. Unifikatsiya qilish maqsadida 25 ta atama, jumladan, 8 ta risk

turi belgilangan. Shartnomalar sug'urtalanuvchiga ko'ra guruhlarga bo'lingan: eksport qiluvchi (5 tur) yoki moliyalashtiruvchi shaxs (6 tur).

Eksport qiluvchilar uchun:

1. Shartnoma bo'yicha majburiyatlarning bajarilmasligini sug'urta qilish (siyosiy/tijorat risklaridan).
2. Yetkazib beruvchi kreditini sug'urta qilish.
3. Debitorlik qarzdorligini (qisqa/uzoq muddatli) sug'urta qilish.
4. Logistika risklarini sug'urta qilish.
5. Investitsiyalarni sug'urta qilish (qaytarmaslik xavfidan, jumladan, nomoddiy aktivlarni).

Moliyalashtiruvchi shaxslar uchun:

1. Xaridor kreditini sug'urta qilish.
2. Eksport faktoringini sug'urta qilish.
3. Aylanma mablag'larni to'ldirishni sug'urta qilish.
4. Tasdiqlangan akkreditivni sug'urta qilish.
5. Kafolatlar/kafilliklarni sug'urta qilish.
6. Lizingni sug'urta qilish.

Cheklovlar: franshiza miqdori summaning 0% dan (siyosiy), 50% dan (tijorat), 5% dan (logistika) oshmasligi; kutish davri mos ravishda 180/90/30 kundan ortiq bo'lmasligi belgilangan.

Shu bilan bir qatorda, "Eksport qiluvchilar tomonidan sug'urta xizmatlaridan garov sifatida foydalanilganda sug'urta mukofotlarini to'lash xarajatlarini kompensatsiya qilish tartibi to'g'risidagi nizom" tasdiqlandi. Kompensatsiya (sug'urta mukofotining 1% igacha) Agentlik tomonidan budjet subsidiyalari hisobidan to'lanadi.

Eksportni rivojlantirish va sug'urta qilish chora-tadbirlarining samaradorligi eksport hajmlari dinamikasi va "O'zbekinvest" EISK AJ sug'urta qoplamasi orqali baholanadi (Statistika agentligi va kompaniya hisobotlari asosida 2024-yilgacha dolzarblashtirilgan). 1-jadvalda asosiy ko'rsatkichlar keltirilgan.

Eksportni rag'batlantirish va eksport xavfidan sug'urta tizimini rivojlantirish bo'yicha davlat chora-tadbirlari samaradorligini baholash milliy korxonalarning tashqi iqtisodiy faoliyatga jalb qilish darajasini va ixtisoslashtirilgan tuzilmalar tomonidan ko'rsatilayotgan institutsional qo'llab-quvvatlash darajasini aks ettiruvchi miqdoriy va sifat ko'rsatkichlarini har tomonlama tahlil qilishni talab qiladi. Shu nuqtayi nazardan, O'zbekiston Respublikasi eksporti hajmining dinamikasi, shuningdek, "O'zbekinvest" eksport-import sug'urta kompaniyasi ("O'zbekinvest" EISK AJ) tomonidan sug'urta qoplamasi hajmi asosiy ko'rsatkich hisoblanadi.

Ushbu parametrlarni taqqoslash davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash vositalarini, jumladan, sug'urta mexanizmlarini rivojlantirish bilan eksport yetkazib berishning, xususan, milliy iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishning strategik yo'nalishi hisoblangan noresurs eksport segmentidagi real o'sish o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash imkonini beradi. "O'zbekinvest" EISK AJning rasmiy statistik ma'lumotlari va korporativ hisobotlari asosida 2024-yil uchun yangilangan ma'lumotlardan foydalanish tahlilning reprezentativligi va ishonchliligini ta'minlab, uzoq muddatli tendensiyalarni kuzatish va islohotlarning real iqtisodiyotga ta'sirini baholash imkonini beradi.

1-jadvalda eksportni rivojlantirish va sug'urta qoplamasining asosiy ko'rsatkichlari dinamikasi umumlashtirilgan bo'lib, bu amalga oshirilayotgan davlat dasturlari samaradorligini keyinchalik interpretatsiya qilish, shuningdek, sug'urta vositalarining O'zbekiston tashqi savdo faoliyatining moliyaviy arxitekturasiga integratsiyalashuv darajasini belgilash uchun empirik asos yaratadi (1-jadval).

1-jadval. O'zbekiston Respublikasi eksporti dinamikasi va "O'zbekinvest" EISK AJ sug'urta qoplamasi hajmi (2018–2025 y.y., mln AQSh dollari) [1]

Yillar	"O'zbekinvest" EISK AJ majburiyatlari hajmi	O'zR eksport hajmi	Umumiy eksportdagi qoplama ulushi (%)	To'lovni kechiktirish sharti bilan amalga oshirilgan xomashyo bo'lmagan eksportdagi qoplama ulushi (%)
2018	30.3	13 990.7	0.2	0.9
2019	914,4	17 458,7	5,2	22,8
2020	1 536,2	15 127,7	10,2	44,2
2021	1 786,2	16 610,6	10,8	32,7
2022	2 135,0	19 309,10	11,1	32,0
2023	2 547,00	24 426,2	10,4	36,0

1 Muallif tomonidan O'zR Statistika agentligi ma'lumotlari hamda "O'zbekinvest" EISK AJ hisobotlari asosida tayyorlangan.

Yillar	"O'zbekinvest" EISK AJ majburiyatlari hajmi	O'zR eksport hajmi	Umumiy eksportdagi qoplama ulushi (%)	To'lovni kechiktirish sharti bilan amalga oshirilgan xomashyo bo'lmagan eksportdagi qoplama ulushi (%)
2024	3 039,13	26 948,2	11,3	40,0
2025	3 357,83	33 812,3	9,9	34,4

2-jadvalda tahliliy sharh uchun o'sish sur'atlari va sug'urtaning hissasi taqdim etilgan. Ma'lumotlar o'zaro korrelyatsiya mavjudligidan dalolat beradi: 2020-yildagi pandemiya bilan bog'liq pasayishga qaramay, sug'urta qoplamasi eksportga qaraganda tezroq o'sib, 2025-yilga kelib xomashyo bo'lmagan segmentning 34 foiziga yetdi. 2025-yilda eksport hajmi 24 foizga oshdi, bu esa kelgusida sug'urtaning rolini yanada kuchaytirishni taqozo etadi (2-jadval).

2-jadval. Eksportni sug'urta qilish dinamikasining tahliliy ko'rsatkichlari (2018–2025 y.y., %) [2]

Ko'rsatkich	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022	2024/ 2023	2025/ 2024	O'rtacha yillik o'sish
Eksportning o'sish sur'ati	24.8	-13.3	9.8	18.9	23.8	8,4	24	13,7
Sug'urta qoplamasining (ta'minotining) o'sish sur'ati	2 917.5	67.9	16.2	19.8	16.8	19,3	10,5	438,29 (2018 yildan)
Xomashyo bo'lmagan eksportda qoplama hissasi	+21.9	+21.4	-11.5	-0.7	+4.0	+4,0	-5,6	+4,79

O'zbekiston Respublikasi eksport sug'urtasi milliy tizimining samaradorligini qiyosiy tahlilini o'tkazish uchun biz Markaziy Osiyo davlatlari bilan mamlakatlararo taqqoslashga asoslangan yondashuvdan foydalandik. Xususan, biz Jahon banki tomonidan chop etilgan jamlangan ma'lumotlardan, shuningdek, Qozog'iston, Qirg'iziston va Tojikistonning ixtisoslashgan milliy agentliklarining rasmiy statistik ma'lumotlari va tahliliy hisobotlaridan foydalandik. Bunday yondashuv O'zbekistonning mintaqaviy kontekstdagi o'rnini har tomonlama baholashni ta'minlaydi, eksportni sug'urta qoplamasi darajasidagi farqlarning institutsional va iqtisodiy determinantlarini aniqlash imkonini beradi.

3-jadvalda keltirilgan qiyosiy tahlil natijalari shundan dalolat beradiki, O'zbekiston xomashyo bo'lmagan eksportni sug'urta vositalari bilan qamrab olishda eng yuqori o'sish sur'atlari va mutlaq ko'rsatkichlarni namoyish etmoqda. Qozog'iston va Qirg'iziston bilan solishtirganda kuzatilgan sezilarli ustunlik eksport qiluvchilarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha ixtisoslashtirilgan infratuzilmani shakllantirish va rivojlantirishda davlatning faol roli bilan izohlanadi. Sug'urta mukofotlarini kompensatsiya qilish mexanizmlari, sug'urta qoplamasining mahsulot yo'nalishlarini kengaytirish, eksportoldi va eksportni moliyalashtirish dasturlarini joriy etish, shuningdek, "O'zbekinvest" EISK AJ timsolida eksport-kredit agentligining institutsional jihatdan mustahkamlanishi asosiy omillar qatoriga kiradi.

Bundan tashqari, O'zbekiston davlat tomonidan rag'batlantirishning ayrim choralaridan normativ-huquqiy tartibga solish, moliyaviy kafolatlar, uslubiy qo'llab-quvvatlash va sug'urta mahsulotlarini diversifikatsiya qilishni o'z ichiga olgan tizimli modelga izchil o'tishni namoyish etdi. Bu holat eksport risklarini sug'urta qilish nisbatan mo'tadil sur'atlarda rivojlanayotgan yoki iqtisodiyotning ayrim sektorlari bilan cheklanib qolayotgan Qozog'iston va Qirg'iziston amaliyotidan farq qiladi. Xususan, Qozog'istonning xomashyo sektoriga yo'naltirilganligi xomashyo bo'lmagan eksportni sug'urta qilishning nisbiy ahamiyatini pasaytiradi, Qirg'iziston Respublikasining cheklangan moliyaviy resurslari va institutsional imkoniyatlari esa bunday vositalarni keng ko'lamda qo'llashga to'sqinlik qiladi (3-jadval).

2 Muallif tomonidan O'zR Statistika agentligi ma'lumotlari hamda "O'zbekinvest" EISK AJ hisobotlari asosida tayyorlangan.

3-jadval. Markaziy Osiyoda xomashyo bo‘lmagan eksportda eksport sug‘urtasi ulushining qiyosiy tahlili (2025-y., %) [3]

1. Mamlakat	2. Qoplama ulushi (%)	3. Eksport hajmi (mlrd USD)	4. Asosiy qo‘llab-quvvatlash choralari
5. O‘zbekiston	6. 34	7. 33,8	8. Mukofotlarni kompensatsiya qilish, global dasturlar
9. Qozog‘iston	10. 20	11. 78,2	12. Neftga yo‘naltirilganlik, cheklangan qoplama
13. Qirg‘iziston	14. 13	15. 3,4	16. Mintaqaviy bitimlar, past hajm
17. Tojikiston	18. 9	19. 2,1	20. Bazaviy sug‘urta, reeksportga bog‘liqlik

2025-yil uchun olingan ma’lumotlar O‘zbekiston Respublikasining eksport operatsiyalarini sug‘urta qilishni institutsional qo‘llab-quvvatlash darajasi bo‘yicha Markaziy Osiyo mintaqasida barqaror yetakchiligini tasdiqlaydi. Qozog‘iston xomashyo sektori hisobiga eksport yetkazib berishning mutlaq hajmi bo‘yicha yuqoriroq ko‘rsatkich namoyish etayotgan bo‘lsa-da, O‘zbekistonda xomashyo bo‘lmagan eksportni sug‘urta qoplamasi bilan qamrab olish ulushi sezilarli darajada yuqoriligicha qolmoqda.

Ushbu natija eksport risklarini sug‘urta qilish tizimini rivojlantirish bo‘yicha izchil davlat siyosati bilan bog‘liq bo‘lib, u sug‘urta mukofotlarini kompensatsiya qilish, eksport shartnomalarini sug‘urta qilishning kompleks dasturlarini joriy etish va eksportni moliyalashtirish vositalarini kengaytirishni o‘z ichiga oladi. Tashqi savdo operatsiyalarining tijorat va siyosiy risklarini sug‘urta qilishda asosiy rolni bajaruvchi ixtisoslashtirilgan eksport-kredit agentligi — “O‘zbekinvest” EISK AJning institutsional jihatdan mustahkamlanishi qo‘shimcha omil bo‘lib xizmat qilmoqda.

Qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, Qozog‘iston o‘zining rivojlangan tovar sektori tufayli muhim eksport salohiyatini saqlab qolgan, biroq tashqi savdo tuzilmasida tovar bo‘lmagan eksport sug‘urtasining nisbiy roli o‘rtacha darajada qolmoqda. Qirg‘iziston Respublikasi va Tojikistonda eksport sug‘urtasining rivojlanishi iqtisodiyotlarning kattaligi va milliy moliya tizimlarining institutsional imkoniyatlari bilan chegaralangan.

Shunday qilib, mintaqaviy taqqoslash O‘zbekiston davlat rag‘batlantirish mexanizmlari, institutsional infratuzilma va zamonaviy sug‘urta mahsulotlarini faol joriy etishni o‘zida jamlagan holda eksport sug‘urtasini rivojlantirishning eng kompleks modelini namoyish etayotganini tasdiqlaydi. Bu milliy eksportni yanada diversifikatsiya qilish va mahalliy ishlab chiqaruvchilarning xalqaro bozorlarda raqobatbardoshligini oshirish uchun barqaror asos yaratadi.

2025-yilda O‘zbekiston Respublikasining eksport hajmi 33,8 mlrd AQSh dollariga yetdi va o‘tgan yilga nisbatan qariyb 24 foizga o‘sdi, bu esa mamlakatning tashqi savdo faoliyati sezilarli darajada kengayganligidan dalolat beradi.

Eksport yetkazib berishning o‘sishi eksport xavfini sug‘urtalash vositalarining kengayishi va tashqi savdoni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash tizimida sug‘urta mexanizmlarining rolining oshishi bilan birga bo‘ldi. Eksport operatsiyalari bo‘yicha sug‘urta qoplamasining oshishi sug‘urtaning tashqi iqtisodiy faoliyatning moliyaviy infratuzilmasiga bosqichma-bosqich integratsiyalashuvi va eksportni rivojlantirishning yanada barqaror modeli vujudga kelganidan dalolat beradi.

O‘zbekiston Respublikasi iqtisodiyotini chuqur modernizatsiya qilish va tarkibiy o‘zgartirishlar sharoitida tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga soluvchi hamda iqtisodiy qonunchilikning umumiy qoidalarini ham, eksport xavfini sug‘urtalashga bag‘ishlangan maxsus me’yoriy hujjatlarni ham qamrab oluvchi ko‘p bosqichli va ichki muvofiqlashtirilgan normativ-huquqiy baza shakllantirildi. Amaldagi huquqiy tartibga solish tizimi tashqi savdo operatsiyalari ishtirokchilari uchun huquqiy aniqlik va institutsional prognozlilikni ta’minlaydigan qonunlar, qonunosti hujjatlari, idoraviy ko‘rsatmalar va uslubiy hujjatlar to‘plamini o‘z ichiga oladi. Sug‘urta, fuqarolik, bank va valyuta qonunchiligi normalarining integratsiyalashuvi shaffoflikni oshirish, tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish va eksportyorlarning mulkiy manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan yagona asosni yaratish imkonini beradi.

Eksportni qo‘llab-quvvatlashning shakllantirilgan milliy tizimi va uning doirasida eksport kreditlari hamda majburiyatlarini sug‘urta qilishning tutgan o‘rni barqaror natijadorlikni namoyish etmoqda. Sug‘urta vositalari tashqi savdo faoliyati infratuzilmasining ajralmas qismiga aylanib, siyosiy va tijorat risklarini yumshatishga, yetkazib berish geografiyasini kengaytirishga hamda eksport loyihalarining barqarorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Sug‘urta qamrovini kengaytirish, tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy kafolatlarini kuchaytirish, sug‘urta badallarini qoplash mexanizmlarini ishlab chiqish davlatning noresurs eksportini rag‘batlantirish va jahon bozorlarida raqobatbardoshligini oshirishga qaratilayotgan strategik e’tiborni namoyon etadi.

3 Muallif tomonidan Jahon banki va tegishli mamlakatlarning nazorat organlari ma’lumotlari asosida tayyorlangan.

Biroq xalqaro bozorlarda oʻzgaruvchanlikning kuchayishi, shartnomalarning moliyaviy barqarorligiga nisbatan qat'iy talablar va yangi global muammolar, masalan, geoiqtisodiy parchalanish, logistika yoʻnalishlarini oʻzgartirish, savdoni raqamlashtirish va iqlimiy xavf-xatarlar paydo boʻlishi sharoitida mavjud tartibga solish tizimi doimiy moslashuvchan takomillashtirishni talab qiladi. Xatarlarni boshqarish vositalarini yanada rivojlantirish, normativ talablarni xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish, sugʻurta mahsulotlari turlarini kengaytirish, eksport risklarini monitoring qilish va prognozlash institutlarini mustahkamlash zarur.

Normativ-huquqiy bazani izchil yangilash eksportchilar uchun maqbul shart-sharoitlarni yaratadi, tashqi savdo faoliyati barqarorligini oshiradi va risklarni yanada diversifikatsiya qilishni ta'minlaydi. Bu, oʻz navbatida, Oʻzbekistonning jahon savdo tizimining jadal rivojlanayotgan ishtirokchilari qatoridan oʻrin olishiga yordam beradi va raqobatbardosh, eksportga yoʻnaltirilgan iqtisodiy rivojlanish modelini rivojlantirishga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari Oʻzbekiston Respublikasida eksport operatsiyalarini sugʻurta qilish tizimi izchil rivojlanib borayotganini koʻrsatadi. Eksport kreditlarini sugʻurta qilish mexanizmlarining kengayishi eksport qiluvchi korxonalar faoliyatida yuzaga keladigan siyosiy va tijorat risklarini kamaytirishga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, eksport sugʻurtasi tizimini yanada takomillashtirish uchun quyidagi yoʻnalishlarda ish olib borish maqsadga muvofiq hisoblanadi:

eksport sugʻurtasi mahsulotlari turini kengaytirish;

eksport risklarini monitoring qilish va prognozlash tizimini rivojlantirish;

xalqaro eksport kredit agentliklari bilan hamkorlikni kuchaytirish;

eksportni moliyalashtirish instrumentlarini diversifikatsiya qilish;

sugʻurta xizmatlarini raqamlashtirish orqali eksportchilar uchun xizmatlardan foydalanishni soddalashtirish.

Mazkur chora-tadbirlar eksport operatsiyalarini sugʻurta qilish tizimining samaradorligini oshirishga hamda Oʻzbekiston eksport salohiyatini yanada kengaytirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 12-avgustdagi "Kapital, tovar va xizmatlar (ishlar) eksporti hamda eksportni qoʻllab-quvvatlash bilan bogʻliq faoliyatni sugʻurta qilish tartibi toʻgʻrisidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi 477-sonli qarori. // https://lex.uz/docs/-4945611
2. Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 25-avgustdagi "Eksport qiluvchilar garov sifatida sugʻurta xizmatlaridan foydalanganda, sugʻurta mukofoti uchun toʻlov xarajatlarini kompensatsiya qilish tartibi toʻgʻrisidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi 512-sonli qarori. // https://www.lex.uz/uz/docs/-4967523
3. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. Yillar boʻyicha eksport koʻrsatkichlari (2018–2024).
4. "Oʻzbekinvest" EISK AJning eksport operatsiyalarini sugʻurta qoplamasi boʻyicha hisobotlari (2018–2024 y.y.).
5. World Bank. World Development Indicators. International Trade Statistics for Central Asia, 2023.
6. Asian Development Bank. "Trade and Export Credit Insurance in Central Asia", Analytical Review, 2023.
7. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. Oʻzbekiston Respublikasining tashqi savdosi: statistik sharh, 2025.
8. World Bank. World Development Indicators. International Trade Statistics for Central Asia, 2025.
9. Asian Development Bank. Trade and Export Development in Central Asia. Analytical Review, 2025.
10. KazakhExport Export Credit Agency. Annual Report 2025.
11. National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic. External Trade Statistics 2025.
12. Ministry of Economic Development and Trade of Tajikistan. Foreign Trade and Export Development Report, 2025.

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

2026. № 3

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz